

Arheološka istraživanja na Galovu u Slavonskom Brodu

Archaeological Excavations at Galovo in Slavonski Brod

Kornelija Minichreiter

Primljeno/Received: 17. 2. 2005.
Prihvaćeno/Accepted: 23. 3. 2005.

Institut za arheologiju iz Zagreba u okviru znanstvenoistraživačkog projekta "Prapovijesni identitet sjeverne Hrvatske" pod vodstvom dr. sc K. Minichreiter, provodi od 1997. g. sustavna arheološka istraživanja na zemljištu Galovo u sjeveroistočnom dijelu Slavanskog Broda. U dosadašnjim arheološkim radovima na istraženju površini od 2.200 m² otkrivena su dva prapovijesna lokaliteta iz različitih razdoblja. U površinskom sloju otkriveni su ostaci kasnobrončanodobne nekropole sa spaljenim pokopnicima grupe Barice-Gredani (oko 1200. g. prije Krista), a ispod nje na dubini od 90 cm ispod površine naselje starčevačke kulture iz ranog neolitika (oko 5700. - 5300. g. prije Krista). U istraženom dijelu starčevačkog naselja otkriven je ograđeni prostor u kojem su u zemunicama bili ukopani odabrani članovi plemenske zajednice. Zemunice u naselju (oko 17 x 5 m) bile su različite namjene: stambene ili radne među kojima se izdvajaju radionice za izradu glinenih predmeta, tkanine i kamenih predmeta. Tijekom 2004. g. otkrivena je pravokutna nadstrešnica kao i dva objekta neodređene namjene - rupe od stupova poredani u nizu i u polukrugu koji će u cijelosti biti istražen u nastavku istraživanja. Pokretna arheološka grada datira ovo naselje u ranu fazu razvitka starčevačke kulture - Linear A.

Ključne riječi: sustavna arheološka istraživanja, naselje, obredno-ukopni prostor, starčevačka kultura, Linear A, rani neolitik, nekropola Barice-Gredani, kasno brončano doba, Galovo, Slavonski Brod, Posavina, Hrvatska

Key words: systematic archaeological excavations, settlement, ritual-burial site, Starčevo culture, Linear A, Early Neolithic, Barice-Gredani necropolis, Late Bronze Age, Galovo, Slavonski Brod, Posavina, Croatia

Od 1997. g. Institut za arheologiju iz Zagreba u okviru znanstvenoistraživačkog projekta "Prapovijesni identitet sjeverne Hrvatske" (šifra: 0197001), pod vodstvom dr. sc K. Minichreiter, provodi svake godine sustavna arheološka istraživanja¹ u sjeveroistočnom dijelu Slavanskog Broda, na zemljištu Galovo na k.č.br. 6207/4 k.o. Brod, unutar zaštićene gradske arheološke zone "E"².

Arheološki lokalitet Galovo otkriven je 1995. g. u sjeveroistočnom dijelu zaštićene arheološke zone Slavanskog Broda na kompleksu ciglarskih bara, gdje "Ciglana - Brod" već dugo vremena iskopava zemljište za svoje potrebe.³ Time je utvrđena četvrta lokacija ranoneolitičkih

naselja na području današnjeg Slavanskog Broda. Posebno je zanimljiv podatak da se evidentirane lokacije naselja na Igraču⁴, kod Poljoprivredne škole i uz kanal Glogovicu, nalaze isključivo u sjevernoj zoni Slavanskog Broda na suhim zemljištima iznad 95 m nadmorske visine koje su daleko od današnje obale Save, što ukazuje da je u vrijeme neolitika riječno plavno područje obuhvaćalo zemljišta do 3,5 km u unutrašnjost kopnenog dijela obale (Minichreiter 1997a, 22). Odabir upravo ovih lokacija kao najpovoljnije za izgradnju neolitičkih naselja potvrdile su geološke analize tla brodskog prostora koje su pokazale da u južnom području grada do izohipse od 95 m nadmorske visine zemljište čine jezersko-barski sedimenti (Šparica, Kozak 2000, sl. 2).

U dosadašnjim arheološkim radovima na istraženju površini od 2200 m² otkrivena su dva prapovijesna lokaliteta iz različitih razdoblja. U površinskom sloju otkriveni su ostaci *kasnobrončanodobne nekropole sa spaljenim pokopnicima grupe Barice-Gredani (oko 1200. g. prije Krista)*, a ispod nje na dubini od oko 90 cm ispod površine *ranoneolitičko naselje starčevačke kulture iz mladega kamenog doba (oko 5700. - 5300. g. prije Krista)*.

1 Dokumentacija o arheološkim radovima vodena je u skladu s najnovijim arheološkim metodama stratigrafskih jedinica. Dubine nalaza obilježavane su apsolutnim visinama, nalazi na terenu su obilježavani po sondama, kvadrantima, stratigrafskim jedinicama i dubinama. Arheološka grada je prilikom pronalaza na terenu sortirana po vrstama; posebni nalazi (glineni predmeti i litika) i uzorci (kosti, ugljen, zemlja), a nakon razvrstavanja upisivana u posebne obrasce. Svake godine, po završetku radova, objekti na terenu se privremeno zaštićuju prekrivanjem folijom i tankim slojem zemlje

2 U terenskim radovima su tijekom proteklih godina sudjelovali arheolozi Muzeja Brodskog Posavlja iz Slavanskog Broda, Muzeja Moslavine u Kutini, Gradskog muzeja iz Požege, Muzeja Slavonije iz Osijeka kao i absolventi i studenti arheologije Filozofskog fakulteta iz Zagreba i Zadra. Od 2002. g. Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta iz Zagreba upućuje na ovaj teren studente nižih godina na prvu terensku praksu.

3 Nakon dojave o arheološkim nalazima u profilu iskopa ciglarskih bara Muzej brodskog Posavlja iz Slavanskog Broda i Konzervatorski odjel iz Osijeka obustavili su daljnje uništavanje lokaliteta i upozorili Ciglanu da se njihovo zemljište nalazi unutar zaštićene gradske arheološke zone.

4 Igrač na obroncima Dilja pripada katastarskoj općini naselja u Bukovlju koje se nadovezuje na Slavonski Brod i čini njegovu sjevernu periferiju.

Višegodišnjom poljoprivrednom obradom zemljišta na Galovu su razoreni tumuli *kasnobrončanodobne nekropole*, tako što je zemljište poravnano, a dijelovi urni sa spaljenim kostima i priložima uz njih razvučeni po poljima. Na istraženom parceli Galova pronađeni su ostaci nekoliko grobova s urnom okrenutom dnom prema gore, zatim ulomci keramičkih posuda, brončana narukvica i topuzasta brončana ukrasna igla (Minichreiter 1997b, 40-41). Ovo otkriće upotpunjava niz već otprije poznatih nekropola, pronađenih u sjeveroistočnom dijelu Slavanskog Broda i to od sjeverne vezne ceste (zapadno od Ciglane) pa sve do Vranovaca na istoku. U ovim nekropolama grupe Barice-Gredani iz kasnoga brončanog doba najvjerojatnije su pokapani stanovnici istovremenog naselja koje je otkriveno na zemljištu Bjeliš oko 2,5 km južnije od Galova. Običaj te kulture bio je spaljivanje pokojnika i ukapanje na taj način što su spaljene kosti polagane na dno grobne jame i poklopljene posudom (urnom). Uokolo posude ostavljani su grobni prilozi - osobne stvari pokojnika - keramičko posude (zdjele, lončići, čaše). Za razliku od novogradiškoga kraja, gdje u Gredanima nije nađen nakit u grobovima, u nekropolama broskog Posavlja bio je običaj prilaganja pored posuda i nakit (brončane igle i narukvice) uz pokojnike i to na dva načina - izvan urne neoštećen ili u urni s kostima, ako je spaljen zajedno s pokojnikom. Grupe grobova - vjerojatno rodovske zajednice prekrivane su zemljom tako da su iznad grobova oblikovani niski humci - tumuli 25 - 50 m promjera i visine do 1 m (Minichreiter 1982/1983, 1-122).

Ispod kasnobrončanodobne nekropole i sloja sterilne gline, otkriveno je naselje iz rane faze starčevačke kulture Linear A, 5700. - 5300 g. prije Krista. Položaj naselja na dubini 80-90 cm od današnje površine zemljišta omogućio je potpunu očuvanost objekata i inventara u njima. Tome pridonosi i činjenica da na ovom mjestu nisu izgrađivana mlađa naselja nakon napuštanja starčevačkog u ranom neolitiku

Od ukupno 80 do sada evidentiranih naselja starčevačke kulture na tlu Hrvatske, samo njih 7 pripada ranoj fazi razvitka, a među njima tek su dva Zadubravljje⁵ i Slavonski Brod⁶ sustavno istraživana.

Na zemljištu Galovo u Slavanskom Brodu otkriven je dio *naselja*, a u prvoj godini istraživanja još i posebno *izdvojen obredno-ukopni prostor* u naselju u kojem su bili ukopani odabrani (posebno istaknuti) članovi plemenske zajednice. Premda je pokapanje mrtvih unutar naselja između stambenih i radnih zemunica bilo uobičajeno u starčevačkoj kulturi, na Galovu je po prvi put otkriven ograđen ukopni prostor u kojemu su zemunice s pokojnicima i kulturni objekti bili izdvojeni unutar naselja drvenim ogradama (Minichreiter 1999, 12-16; ista 2001, 209-210). Ovime je otkriven do sada nepoznat način organizacije života plemenske zajednice u ranom neolitiku. U istraženom dijelu naselja po prvi put su otkrivene dvije faze izgradnje. U starijoj fazi, obredno-ukopni prostor je u svojem zapadnom dijelu zauzimao mnogo veću površinu

unutar naselja, što je vidljivo po položaju dviju drvenih ograda koje su dijelile stambeni od ukopnog dijela naselja. Drvene ograde su okruživale dvije zemunice i malu jamu s pokojnicima, te tri kulturna objekta gdje su se održavali obredi u čast pokojnika. U mlađoj fazi naselje se proširilo prema zemunicama s pokojnicima i time smanjilo površinu ukopnog prostora. Iznad zapadnog kulturnog objekta i njegove sjeverne lučne drvene ograde koja je novom izgradnjom izgubila svoju funkciju, bile su izgrađene tri velike zemunice. Poštivajući tradiciju i značenje istočnoga kulturnog objekta, skupina novih zemunica izgrađena je polukružno oko njega, a ne smjerom sjever-jug, što je bilo pravilo u naselju pri izgradnji ostalih zemunica. U toj mlađoj fazi proširenja naselja, između istočnoga kulturnog objekta i zemunica izgrađena je nova kratka drvena pregrada radi odvajanja obrednoga od stambenog prostora koja je više na simboličan nego stvaran način razdvajala ova dva prostora.

U istraženom dijelu naselja otkriveno je 7 velikih zemunica (17 x 5 m). Jedna stambena zemunica bila je svojom duljom osi izgrađena pravcem SZ - JI, a preostalih 6 bile su izgrađene svojom duljom osi zrakasto oko kulturnog objekta - dvostruke drvene ograde (tlocrtni oblik mjesečeva srpa) koji je za sada jedinstven primjerak ranoneolitičke arhitekture. Među skupinom stambenih zemunica otkrivena je radna zemunica - radionica za izradu glinenih predmeta u kojoj su otkrivene četiri lončarske peći pravokutnog oblika, znatni broj kadionica i žrtvenika i skupina glinenih utega za okomiti tkalački stan na kojemu se u posebno izdvojenom prostoru izrađivala tkanina. U drugoj zemunici je pored stambene prostorije bila radionica za izradu kamenih alatki u posebno oblikovanom radnom prostoru u kojem su nađene brojne kamene izrađevine. Uz stambene zemunice otkriveno je nekoliko manjih jama koje su u pravilu obvezni prateći objekti neolitičkih nastambi.

U obredno ukopnom prostoru otkrivena su: dva kulturna objekta - dvostruke drvene ograde (tlocrtni oblik mjesečeva srpa, promjera 15 m), velika zemunica (17 x 5 m), mala zemunica (5 x 5 m) i jedna mala jama (1,5 x 1 m). U zemunicama i jami bili su ukopani tri muškarca, žena i dijete (Minichreiter 1999, 12-16). Neobičan način ukopa - samo jedan cjelovit kostur, dok su drugi bez glave ili lica i raspored inventara u zemunicama otkrili su nove spoznaje o njihovim kultovima i kulturnim obredima. U sjevernom dijelu velike zemunice bile su izgrađene uz dva kostura (muškarac 40-50 g. i žena bez glave 35-40 g.) dvije obredne peći, dok su u južnom dijelu tri skupine glinenog posuda okruživale jedan kostur (muškarca bez glave 25-30 g). U središnjem dijelu zemunice najvjerojatnije su se odvijale obredne gozbe, jer je ovdje kod ulaza nađena skupina velikih zdjela i lonaca ispod kojih je bio ukopan govedi rog - kulturno žrtvovanje životinje radi označavanja istaknutog položaja zemunice u ranoneolitičkim naseljima⁷. U maloj zemunici gdje je bio ukopan muškarac bez lica (u dobi 35-40 godina) uz ulazne stepenice na sjevernoj strani zemunice otkrivena je skupina cijelih glačanih kamenih sjekira različite veličine i

5 U Zadubravlju je u zaštitnim arheološkim istraživanjima na južnoj trasi autoceste dionica Slavonski Brod-Velika Kapanica tijekom 1989. i 1990. g. istražena površina od 6200 m² ranoneolitičkog naselja.

6 U Slavanskom Brodu na Galovu sustavna arheološka istraživanja započeta 1997. g. nastavljaju se svake godine na prethodno istraženoj zemljišti.

7 Identično kulturno žrtvovanje životinje i ukopavanje u središnjem dijelu najznačajnije zemunice u naselju otkriveno je u naseljima u Zadubravlju i na Obrinu u Bosni. Na ovaj obred prvi je ukazao A. Benac pri pronalasku ukopa u zemunici na Obrinu.

sitnijih kamenih alatki - obredno polaganje. Ovakva vrsta priloga uz pokojnika ukazuje na pretpostavku da je ovdje bio ukopan majstor koji je izrađivao kamene alatke u naselju. Njegov istaknut položaj u plemenu potvrđuje i način pokopa u posebnoj zemunici s velikom nadstrešnicom i trijemom iznad ulaza, što je davalo zemunici posebno svečani karakter.⁸ Kosturi pripadaju najstarijim do sada poznatim ukopima na području Hrvatske, a posebno se ističu rezultati antropoloških analiza koje su pokazale zreliju dob pokojnika između 40 i 50 godina, što pridonosi novim spoznajama o dugotrajnosti života najstarijih zemljoradničkih populacija⁹.

Glineno posude u naselju čini najbrojniju arheološku građu i jedino se na temelju lončarske proizvodnje može odrediti kulturna i kronološka pripadnost naselja. Prema funkcionalnim oblicima to su lonci, zdjele i šalice zaobljene profilacije, na kojima su ukrasi izvedeni različitim tehnikama: barbotinom, otiscima prsta, štipanjem prsta i nokta, apliciranjem, modeliranjem, urezivanjem, slikanjem motiva i bojanjem cijele posude (Minichreiter 2003, 15-26). Od finog slikanog posuda za kultne svrhe do gruboga kuhinjskog posuda za svakodnevnu upotrebu, ukrašavanje na posudama izvedeno je u stilu rane faze razvitka starčevačke kulture - stupnja Linear A. S. Dimitrijević je u prvoj podjeli starčevačke kulture samo hipotetički izdvojio stupanj Linear A, da bi kasnije na temelju malog broja površinskih nalaza keramike na Igraču kod Bukovlja učvrstio svoje mišljenje o postojanju ove faze u hrvatskim prostorima. Arheološka građa otkrivena na Galovu u potpunosti je potvrdila Dimitrijevićeve pretpostavke o stilskim odlikama predbarbotinskog stupnja Linear A i prisustvu starčevačke kulture u Hrvatskoj već u početnim fazama svog razvitka. Glavne značajke po kojima se ovaj pretklasični - predbarbotinski stupanj izdvaja od klasičnih su zaobljene profilacije posuda, impreso ukrašavanje grubog posuda, dok su na finom posudu slikani motivi samo pravolinijski. U kasnijim klasičnim - barbotinskim stupnjevima od Linear B pa do završnog Spiralooid B posude uz zaobljene ima i bikonične profilacije, ukrašavanje na grubom posudu je uz manji postotak impresa većinom kanelirani barbotin, a na slikanom posudu od stupnja Spiralooid A prevladavaju spiralni motivi.

Posebnost u inventaru zemunica je veliki broj pronađenih žrtvenika - kadionica (oko 75, od toga 30-ak cjelovitih), koji se mogu prema namjeni, obliku i ukrašavanju razvrstati u sedam skupina (Minichreiter 2002, 11-24; ista 2004, 5-18). Među keramičkim predmetima također se ističe skupina antropomorfne i zoomorfne plastike (bik i svinja). Iznimno vrijedan je unikatni primjerak zoomorfne plastike - figurica srne koji predstavlja prvi i najstariji poznati cjeloviti prikaz životinje u ovim prostorima. Temeljem brojnih nalaza kulturnih predmeta na Galovu može se zaključiti da su na početku razvitka starčevačke kulture bile zastupljene sve kultne grupe predmeta, doduše u nešto manjem broju, a da se

kasnije njihov broj znatno uvećao. Pojedine grupe su tijekom razvojnih faza nestale, međutim nije se pojavila niti jedna nova skupina. Ovo potvrđuje pretpostavku da je starčevačka populacija samo nastavila postojeće kultove i religiju iz starijih predneolitičkih civilizacija. Temelje starčevačke religije je zatim prihvatila kasnija sopotska i vinčanska populacija da bi je predala nadolazećim kulturama metalnih doba. Na taj način je najvjerojatnije jedno od ovih vjerovanja, kulta i magije, prelazeći u običaje ali možda i u religiju dospio i do današnjih dana.

Među kamenim izradevinama izdvajaju se glačane kamene sjekire koje su bile posebno značajne u kulturnim obredima stanovnika naselja, na što ukazuje nalaz grupe sjekira kao votivni dar uz pokojnika u maloj zemunici.

Terenski radovi tijekom 2004. g. nastavljani su u dijelu starčevačkog naselja na površini od 200 m² (nizovi sonde od C/14 do J/14 i djelomično od H/15 do J/15) koja se nadovezala na zapadnoj i južnoj strani na prijašnji iskop. U dijelu naselja jugozapadno od zemunice SJ 155/156 u kojoj je otkrivena radionica za izradu glinenih predmeta i tkanina (Minichreiter 2004, 5-18) i zapadno od zemunice SJ 205/206 otkriven je niz 14 rupa od drvenih stupova od sjevera prema jugu, u pravilnim razmacima oko 40 - 50 cm. Stupovi se na sjevernoj strani nastavljaju na veliku jamu i rupe od stupova jugozapadno od zemunice SJ 155/156. zapadno od ovog ravnog niza otkrivena je grupa od 54 stupa ukopanih jedan nedaleko drugoga, u nejednakim razmacima bez nekog reda, tako da tlocrtno oblikuju pola kruga.¹⁰

Drugi objekt za koji pretpostavljamo da je bila nadstrešnica (od SJ 671/672 do 711/712) otkriven je u sjeverozapadnom dijelu terena. U zdravicu su bili ukopani nizovi rupa od debljih drvenih stupova, poredani tako da tlocrtno zatvaraju pravokutnik (orijentacije SZ - JD) sa stranicama dužine 5 m. Najveći stup bio je 44 cm promjera, srednji oko 30 cm, a najmanji 10 cm. U sjeverozapadnom nizu (pravac SZ - JD) bila su ukopana tri stupa promjera 13 cm, 17 cm i uglovni 28 cm, u međusobnom razmaku od 1,20 i 1,60 m. Sjeveroistočni niz povezivao je sjeverozapadni i jugoistočni niz i činili su ga četiri stupa većih dimenzija promjera 28, 34, 26 i 37 cm. U ovom nizu izmjenjivali su se veći i manji stupovi u međusobnim razmacima od 1,20, 1,20 i 2,00 m. Između drugoga i trećeg stupa na udaljenosti od 1 m prema SI otkriveni su jedan do drugoga dva potporna promjera 10 cm, koji su bili ukopani koso prema JZ i koji su učvršćivali nadstrešnicu. Jugoistočni niz nadovezovao se na sjeveroistočni i činila su ga četiri stupa promjera 37, 44, 19 i tri po 20 cm. Ovaj niz imao je potpornje na tri mjesta: između prvoga i drugog velikog stupa - dva potporna promjera 20 i 10 cm ukopani koso prema SZ, zatim između drugoga i trećeg stupa na udaljenosti od 1 m, promjera 15 cm, koso ukopanog prema SI i tri potporna promjera 20 cm, najzapadniji u nizu koji su bili ukopani koso prema SI. Simetričnost i pravilnost u broju stupova, njihovim razmacima i položaju potporna ukazuju su ovi stupovi najvjerojatnije držali otvorenu nadstrešnicu.

8 Majstor za izradu kamenih alatki imao je najvjerojatnije poseban položaj u plemenu kao kovač u kasnijim metalnim razdobljima.

9 Antropološke analize obradio je mr. sc. Mario Novak pod stručnim nadzorom dr. sc. Marije Šlaus iz Arheološkog zavoda HAZU.

10 Pretpostavljamo da se druga (zapadna) polovica kruga nastavlja u neistraženi dio terena, koji će se istražiti u nastavku radova.

Sl. 1. Slavonski Brod, Galovo, istraživanje zapadnog dijela naselja u 2004. g. (snimila: K. Minichreiter)

Fig. 1. Slavonski Brod, Galovo, excavation of the western part of the settlement in 2004 (photo by K. Minichreiter)

Sl. 2. Slavonski Brod, Galovo, istraživanje nadstrešnice (snimila K. Minichreiter)

Fig. 2. Slavonski Brod, Galovo, excavation of the shed (photo by K. Minichreiter)

Sl. 3. Slavonski Brod, Galovo, dokumentacija objekata (snimila K. Minichreiter)

Fig. 3. Slavonski Brod, Galovo, documentation of objects (photo by K. Minichreiter)

Među pokretnom arheološkom građom pronađeni su ulomci grubog posuda, ukrašenog raznolikim motivima plastičnih traka s otiscima prsta. Površine grubog posuda bile su još ukrašene prevlačenjem snopom grančica, urezanim tankim linijama poput mreže (motiv romba), vodoravnim, kosim i okomitim nizovima otisaka prsta. Nekoliko rubnih ulomaka velikih lonaca bilo je ukrašeno otiscima prsta. Od posebnih nalaza otkriveno je 14 glinenih predmeta i to: dva mala idola, noge i uglovni dijelovi žrtvenika-kadionica i nekoliko glinenih predmeta neodređene namjene. Glineni idoli i žrtvenici-kadionice uklapaju se u tipologiju do sada otkrivenih i objavljenih posebnih predmeta (Minichreiter 2002, 11-24; ista 2004, 5-18). Nalazi litike su i u ovom dijelu istraženog naselja brojne jezgre, odbojci, sječiva, brusevi, pločice, grebala i dr.

Analize paleozooloških uzoraka, otkrivenih tijekom proteklih radova, pridonijele su novim spoznajama o prvim fazama domestikacije, zatim o prehrani stanovništva kao i o kulturnim obredima. U naselju su pronađene kosti koze, ovce, goveda, svinje, jelena i psa. Prehrana stanovništva bila je raznolika, na što ukazuju ostaci kostiju koza, ovaca, goveda i svinja u zemunicama.¹¹ Analize arheobotaničkih ostataka još su u tijeku.¹²

Radiokarbonske analize ugljena metodom C¹⁴ iz objekata u obredno-ukopnom prostoru, obavljene u Institutu

“Ruder Bošković” datirale su ovaj dio naselja u vrijeme od oko 5700. do 5300. g. prije Krista¹³.

Na tlu sjeverne Hrvatske su prema površinskim nalazima iz faze Linear A pored Galova u Slavonskom Brodu evidentirana još samo 6 naselja: Igrač kod Bukovlja, Glogovica u Slavonskom Brodu, Glivne u Gornjoj Vrbi, Dužine kod Zadubravlja, Panića Skela i Veliki Liman u Erdutu. Vremenske i stilske analogije s značajnijim nalazištima starčevačkoga kulturnoga kompleksa mogu se naći u Srbiji - Donja Branjevina - stupanj II i III i Lepenskom Viru - horizont IIIa gore; u Mađarskoj - Lánycsók (Protokörös kultura), u Rumunjskoj - Clui i Gura Baciului i Bugarskoj - Karanovo i Kremikovci (Čavdar-Kremikovci-Karanovo) i u Makedoniji - Anzabegovo (Anzabegovo-Vršnik D).

Galovo u Slavonskom Brodu, kao drugo sustavno istraženo ranoneolitičko naselje, spada među ključne lokalitete postanka i trajanja starčevačke kulture na tlu Hrvatske, s kojom kao prvom panonskom lončarskom kulturom započinje proces neolitizacije Europe.

Literatura

Minichreiter K. 1982/1983, Pregled istraživanja nekropole grupa Gredani u Slavoniji, AnaliOs 2, Osijek, 1-122.

Minichreiter K. 1997a, Otkriće u Lukaču i Požegi kao prilog poznavanju topografije naselja starčevačke kulture u sjevernoj Hrvatskoj, PrilInstArheolZagreb 9, Zagreb, 7-39.

11 Analize paleozooloških uzoraka obavljaju dr. sc. K. Babić i mr. sc. T. Trbojević-Vukičević u Zavodu za anatomiju, histologiju i embriologiju na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu.

12 Flotaciju uzoraka zemlje obavila je mr. sc. Tatjana Tkalčec iz Instituta za arheologiju u Zagrebu, a u tijeku su arheobotaničke analize kod dr. sc. Renate Šoštarčić iz Botaničkog zavoda Biološkog odsjeka PMF-a u Zagrebu.

13 Analize obavila dr. sc. Ines Krajcar-Bronić u Laboratoriju za mjerenje niskih aktivnosti, Zavoda za eksperimentalnu fiziku u Institutu “Ruder Bošković” u Zagrebu.

- Minichreiter K. 1997b, Zaštitna arheološka istraživanja obredno-ukopnog prostora starčevačkog lokaliteta u Slavonskom Brodu, *ObavijestiHAD* XXIX/3, Zagreb, 40-43.
- Minichreiter K. 1999, Ranoneolitički ukopi i pogrebni običaji u naseljima starčevačkog kulturnog kompleksa, *PrilInstArheolZagreb* 15-16/1998-1999, Zagreb, 5-20.
- Minichreiter K. 2001, The architecture of Early and Middle Neolithic settlements of the Starčevo culture in Northern Croatia, *DocPraeh* XXVIII, Ljubljana, 199.-214.
- Minichreiter K. 2002, Žrtvenici i idoli starčevačkog naselja na Galovu u Slavonskom Brodu, *PrilInstArheolZagreb* 19/2002, Zagreb, 11-24.
- Minichreiter K. 2003, Prilog poznavanju ornamentike na gruboj keramici starčevačkog naselja na Galovu u Slavonskom Brodu, *PrilInstArheolZagreb* 20/2003, Zagreb, 15-26.
- Minichreiter K. 2004., Radionica glinenih predmeta i tkanine u naselju starčevačke kulture na "Galovu" u Slavonskom Brodu, *PrilInstArheolZagreb* 21, Zagreb, 5-18.
- Šparica M., Kozak D. 2000, Geologija šire okolice Slavnskog Broda: Zbornik radova, *Bibliotheca Croatica-Slavonica, Simiensa et Baranyensia*, Posebno izdanje, knjiga 2, Slavonski Brod, 13-32.

Summary

Since 1997 the Institute for Archaeology from Zagreb has conducted systematic archaeological excavations in north-eastern part of Slavonski Brod on a piece of land called Galovo on cadastral unit no. 6207/4 in the Brod Cadastral Municipality, in zone "E" of the town, which is under archaeological protection; excavations take place every year within the framework of the research project entitled "Prehistoric Identity of Northern Croatia" (code number: 0197001) under the leadership of K. Minichreiter, Ph.D. The excavations are being documented according to the latest archaeological methods concerning stratigraphic units. The depths of finds are marked by absolute heights and finds in the field according to trench, quadrants, stratigraphic units and depths. After being unearthed, archaeological goods are sorted according to their type: special finds (clay goods and lithica) and samples (bones, charcoal, earth). After being sorted, descriptions of them are entered on special forms. Each year upon conclusion of works, the facilities are preliminary protected by covering them with a foil and a thin layer of earth.

In the archaeological excavations conducted so far, two prehistoric sites from different periods were unearthed on an examined surface of 2,200 m². In the surface layer the remains of a Late Bronze Age necropolis with cremation burials of the Barice-Gredani group (ca 1200 BC) were found, and beneath it, at depth of approximately 90 cm below the surface an early Neolithic settlement of the Starčevo culture - Linear A phase (ca 5700-5300 BC) was unearthed. At the Starčevo site a part of the settlement was discovered, in which a ritual-burial area with burials of the most prominent members of the tribal community was separated by wooden fences. Although burials within the settlement, between living and working pit-dwellings, were normal in the Starčevo culture, in Galovo for the first time an enclosed burial area was discovered, in which the pit-dwellings with the dead and the cult

facilities were separated from the rest of the settlement. Thus a so far unknown way of organizing life of the tribal community in the early Neolithic was discovered. In the excavated part of the settlement two construction phases were discovered for the first time. In the older phase, the western part of the ritual-burial area occupied a much larger surface in the settlement, as it can be seen according to the position of two wooden fences that separated the residential part of the settlement from the part reserved for burials. Wooden fences enclosed two pit-dwellings and a small pit with burials, and three cult facilities, where rites in the honor of the dead took place. In an earlier phase, the settlement spread towards the pits with the burials, thus decreasing the surface of the burial area. Above the western cult facility and its northern, arched wooden fence that lost its function by new construction three large pit-dwellings were built. Respecting the tradition and the significance of the eastern cult facility, the group of new pit-dwellings was constructed semicircularly around it, and not in the north-south direction, which was a rule in the settlement when constructing other pit-dwellings. In this younger phase of expansion of the settlement, a new short wooden partition was constructed in order to divide the ritual area from the dwelling area, thus - more symbolically than actually - separating the two spaces.

Fieldwork in 2004 continued in part of the Starčevo settlement on a surface of approximately 200 m² (sets of trenches from C/14 to J/14 and partly from H/15 to J/15) that in its western and southern side was a continuation of the past excavation. In the part of the settlement to the south-west of the pit-dwelling N 155/156, in which a workshop for the production of clay and textile goods was situated, and west of the pit-dwelling N 205/206, a row of 14 holes of wooden columns was discovered, positioned from north to south at regular intervals of approximately 40-50 cm. In the north, the row of columns continues to a large pit, and the holes of wooden columns south-west of pit-dwelling N 155/156. To the west of this straight row a group of 54 columns was discovered, sunken close to each other at irregular intervals, their cross-section forming a semicircle. The second object, which we believe was a shed (from N 671/672 to 711/712) was unearthed in the north-western part of the field. In sterile soil, sequences of holes of broader wooden columns were entrenched, arranged so that their outline forms a rectangular (oriented NW-SE) with sides of 5 m. Among the moveable archaeological goods, fragments of coarse pottery were found, decorated with various motifs of plastic bands with fingerprints. The surfaces of coarse pottery were additionally ornamented by pulling over sheaves of twigs, incising thin lines like a network (rhomboid motif), as well as by horizontal, diagonal and vertical sequences of fingerprints. Several marginal fragments of large pots were decorated by fingerprints. Of special finds, fourteen clay objects were unearthed, comprising two small idols, the feet and the corner parts of censers and several clay artifacts of undetermined function. Clay idols and censers suit the typology of special artifacts unearthed and published up to the present. Lithica finds are numerous also in this part of the excavated settlement: cores, blades, sharpening stones, plates, endscrapers, etc. The remains of animal bones - goat, sheep, cattle, pig, deer and dog - point to various eating habits, cult rites and the beginning of the domestication in the territory of southern Pannonia.